سرگذشت کتاب مقدس

همزبانی با فرهنگ‌های متفاوت

(بخش دوم وپایانی)

پیروز سیار

در بخش نخست مقاله حاضر، مؤلف به شناسایی رسالات کتاب مقدس و شرح مضامین پاره‌ای از این رسالات پرداخت. در بخش حاضر ضمن ادامه توضیح در باب سایر رسالات، به تکوین و تکمیل تاریخی کتاب مقدس می پردازد و سوانح متأخر در گردآوری این کتاب را بازگو می کند. گروه اندیشه

حال و هوای رساله های یوحنا تداعی گر انجیل چهارم است. رساله های دوم و سوم برای حل مشکلات جماعت های خاصی از مسیحیان نگاشته شده است، اما رساله اول ناظر بر ملاحظات کلی است و اندیشه ای را که مخالف جسم یافتن عیسی برای نجات آدمیان از گناهانشان بوده، رد می کند. قانون محبت برادرانه، نکته محوری تعلیم یوحنا را تشکیل می دهد. مکاشفه یوحنا که آخرین بخش عهدجدید است، با سایر آثاری که در کلیسای مسیحی قانونی شمرده شده‌اند، تفاوت هایی دارد. این اثر در قیاس با انجیل ها، اعمال رسولان و رساله ها، سبک ادبی کاملاً متمایزی دارد. خصوصیات شگفت انگیز رؤیاهایی که در آن نقل می شود و نمادگرایی شدید آنها، در کنار وجه نمایشی صحنه های توصیف شده، به این اثر سیمایی معماگونه می بخشد. محتوای الهیاتی مکاشفه یوحنا از برخی جنبه ها بسیار غنی است، خصوصاً از لحاظ مبحث آخرزمان که جایگاه ویژه‌ای را در این اثر به خود اختصاص می دهد.

مجموعه ای چنین متنوع که از آثاری با گونه های مختلف تشکیل شده است، در دل کتابی واحد گرد آمده که تحت عنوان عهدجدید شناخته می شود. این آثار برحسب گونه یا حجم شان نظم و ترتیب یافته اند. در ابتدا انجیل ها آمده اند، اما ترتیب قرارگرفتن آنها همواره یکسان نبوده است و در نسخه سینایی [۳]، انجیل یوحنا پس از انجیل متی قرار دارد، همچنان که اعمال رسولان پس از انجیل لوقا آمده است. با این همه، ترتیب فعلی انجیل ها ارجحیت داشته است. پس از انجیل ها و اعمال رسولان، نامه های پولس و سپس رساله های کاتولیک می آیند که برحسب حجم خود نظم و ترتیب یافته اند، البته ملاک حجم سبب نگشته است که میان رساله های منسوب به مؤلفی واحد فاصله افتد. رساله به عبرانیان میان این دو مجموعه گنجانده شده است و مکاشفه فصل پایانی عهد جدید را تشکیل می دهد. برخلاف عهد عتیق که پیروان مذهب کاتولیک و پروتستان بر سر آثار تشکیل دهنده آن اختلاف نظر دارند، عهد جدید از دیدگاه تمامی ایمانداران مسیحی دارای مواد یکسانی شمرده می شود و تنها اختلافات موجود برسر مسأله نقد متن است.

پس از واقعه فصح که به دنبال آن مرگ و قیام پس از مرگ عیسی و سپس صعود او به آسمان روی داد، شاگردان مسیح به شرکت در آیین های عبادی یهودیان ادامه دادند و خاطرات مربوط به زندگی و تعلیم استاد خود را حفظ و منتقل کردند. در پیامی که ایمان به سرعت در شرق حوزه مدیترانه نشر دادند (پولس در سال ۵۱ در کرنت بود)، عیسی به عنوان مسیح یا همان منجی مسح شده ای معرفی می شد که پیامبران و به خصوص اشعیای سوم، از او خبر داده بودند. مسیحیان حدوداً تا نیمه سده دوم میلادی، از دومنبع دینی استفاده می کردند که یکی شریعت و کتابهای پیامبران، یا عهد عتیق، بود و دیگری کلامها و اعمال عیسی که از زبان شاگردان انوقل می شد و ملاک ایمان جدید به شمار می آمد. در نتیجه سنت رسولان که به صورت شفاهی القا می شد، در کنار مکتوبات عهد عتیق قرار می گرفت. در آن زمان عهد جدید هنوز به صورت شفاهی یا سینه به سینه منتقل می شد.

مسیحیان اولیه که معتقد بودند مشیت خدا در وجودمسیح محقق گشته است، برای توجیه ایمان خود که مبتنی بر نشانه های حاکی از ظهور پیامبر تازه بود، کلامها و اعمال عیسی را نقل می کردند و از این طریق به ادعاهای مخالفان نیز پاسخ می گفتند. آموزه جدید مسیحیت، در ادامه تفکر یهودی، حول محور مرگ مسیح و ایمان به قیام پس از مرگ او دور می زد. هر قدر پیام مسیح از اورشلیم دورتر می رفت و از صعود عیسی زمان بیشتری می گذشت، اعضای نخستین جماعتهای مسیحی که عهده دار تعلیم بودند، این نیاز را بیشتر احساس می کردند که برای یاری به حافظه خود، معلومات خویش را در قالبهای ادبی سنت شفاهی بریزند. این معلومات بعضاً به کتابت درمی آمدند. بدین سان مجموعه هایی از متنهای حاوی روایات مربوط به عیسی که بر موضوع مرگ و قیام پس از مرگ او متمرکز شده بود، به کندی شکل گرفت ومدون گشت.

با تدوین این مجموعه ها، متونی حاوی شرح معجزات و کلامها و حکایتهای زندگی عیسی پدید آمد که به مسیحیان در کار موعظه و انجام آیین های دینی یاری می رساند. اما هنوز انجیلها به صورت آثار مدون شکل نگرفته بودند. نخستین گواهی دال بر تدوین انجیلها، به قدیس یوستینوس [۴] (حدود سال ۱۵۰) مربوط می شود که از «خاطرات رسولان» در کنار کتابهای پیامبران یاد کرده است. در مورد نوشته های پولس، باید به این نکته توجه داشت که تمامی رسالات او حفظ نشده اند و در برخی منابع، به نامه هایی از وی اشارت رفته که باقی نمانده اند. اما در هر حال سیزده رساله پولس گواه بر شکل گرفتن تعلیم مکتوب در کنار تعلیم شفاهی است که در شهرهای مختلف القا می شد. سایر نشر دهندگان ایمان مسیحی احتمالاً از روشهای دیگری نیز استفاده می کردند.

پس از سقوط اورشلیم در سال ۷۰ میلادی و ویران شدن این شهر و معبد آن به دست تیتوس [۵] امپراتور روم، نیاز به گردآوری سنتهای مسیح در نقاط مختلف بیش از پیش احساس شد. در نتیجه مجموعه هایی مدون گشت که تعداد آنها به چهار انجیل فعلی محدود نمی شد. اگر عهد عتیق در محیطی تکوین یافت که کمابیش می توان آن را متجانس شمرد، نوشته های عهد جدید باید نیازهای جوامعی را برآورده می ساخت که از لحاظ زبانی و فرهنگی تفاوتهای زیادی با یکدیگر داشتند، از یهودیان فلسطین گرفته تا مشرکان مصر و دریای سیاه و مردان ایران و روم و احتمالاً اسپانیا. در نهایت تنها چهار عدد از این مجموعه ها تحت عنوان انجیلهای چهارگانه حفظ شد و این به لحاظ نیاز اساسی بود که کل جوامع مسیحی در حفظ نوعی وحدت تفکر داشتند.

به نظر می رسد که حدوداً از اواسط سده دوم، کلیسا دارای تعدادی متن شده بود که به عنوان مکتوبات مقدس شمرده می شدند. در تأیید این نظر دلایلی چند اقامه می شود که به شرح آنها می پردازیم. نخست آن که مرقیون [۶]، بدعت گذار مسیحی که بر آن بود تا کلیسایی مطابق با نظرات خود بنیان نهد، تنها شماری از نوشته ها را متضمن انتقال حقیقت مکشوف شده می دانست که عبارت بودند از انجیل لوقا (البته نه تمامی آن) و ده نامه پولس (گالاتیان، اول و دوم کرنتیان، رومیان، اول و دوم تسالونیکیان، افسسیان، کولوسیان، فیلمون، فیلیپیان). امروزه مورخان معتقدند که مرقیون در پی وسعت بخشیدن به یک قانون موجود نبوده، بلکه به دنبال کاستن از گستره آن بوده است، چرا که بدعت گذاران معمولاً می کوشیدند از شمار متنهای پذیرفته شده بکاهند و نه آنکه بر تعداد آنها بیفزایند. دلیل دوم آن است که تاتیانوس [۷] حدوداً در سال ۱۷۷ کتابی با عنوان دیاتسورون [۸] (به معنی «ازمیان چهار [انجیل]») تألیف کرد که تدو ین چهارانجیل در یک انجیل بود. از نظر او آثار مجعول فاقد ارزش بودند. دلیل سوم سندی است که حدوداً به سال ۲۰۰ میلادی مربوط می شود و حاوی صورت رسمی کتابهایی است که در کلیسا خوانده می شدند. این صورت که یک کتابدار میلانی به نام لودوویکو آنتونیو موراتوری [۹] آن را در ۱۷۴۰ در کتابخانه آمبروزیان شهر میلان کشف کرد و به نام او قانون موراتوری خوانده می شود، در یک دست نوشته لاتینی متعلق به سده هشتم ذکر شده و مؤید وجود چهار انجیل، اعمال رسولان، سیزده رساله پولس، رساله یهودا، دو رساله یوحنا و مکاشفه است. دراین فهرست، رساله به عبرانیان از قرائت عمومی کنار نهاده شده است و از رساله های پطرس، یعقوب و رساله سوم یوحنا نام نرفته است. در عوض نوشته های مجعولی همچون مکاشفه پطرس ذکر شده اند.

به احتمال بسیار زیاد، عهد جدید در سده دوم میلادی دربرگیرنده چهار انجیل، اعمال رسولان، سیزده نامه پولس، رساله اول پطرس و رساله اول یوحنا بوده است. اجماع در باب نوشته هایی همچون رساله به عبرانیان، مکاشفه، رساله یعقوب، رساله یهودا، رساله دوم پطرس و رساله های دوم و سوم یوحنا که تا آن زمان کمابیش پذیرفته شده بودند، طی دو قرن بعد صورت پذیرفت. در هرحال، این اصل درآن زمان پابرجا شده بود که تعدادی نوشته باید به عنوان آثار قانونی شمرده شوند. قدیس آتاناسیوس [۱۰] در سال ۳۶۷ صورتی را ذکر کرده که حاوی بیست و هفت اثر کنونی عهد جدید است، البته این صورت در آن زمان هنوز به صورت فراگیر شناخته شده نبود. شورای سوم کارتاژ در سال ۳۹۷ درمورد صورت کنار عهد جدید حکم رسمی صادر کرد. اگر در شورای عمومی فلورانس در ۱۴۴۱ و در شورای ترنتو در سال ۱۵۴۶ صورت کتابهای قانونی عهد جدید یادآوری شد، به سبب مسائل دیگری بود که دراین فاصله زمانی مطرح گشته بود. همچنان که پیش ازاین گفته شد، بیست وهفت اثر تشکیل دهنده عهدجدید جملگی به زبان یونانی به دست ما رسیده اند. قدیمی ترین دست نوشته کاملی که حاوی تمامی این آثار است، به نام نسخه سینایی شناخته می شود، چرا که در سال ۱۸۵۹ در دیر قدیسه کاترین درکوه سینا کشف شده است. این دست نوشته که متعلق به سده چهارم است، امروزه در موزه بریتانیا در لندن نگهداری می شود. در کنار این نسخه کامل، نسخه های ناقص بسیارزیادی که تنها دربرگیرنده بخشهایی از عهدجدید هستند، به دست آمده اند. در سال ۱۹۸۴، ۹۳۰ نسخه ناقص که بر پاپیروس نگاشته شده اند و تاریخ بعضی از آنها به سال ۱۳۵ می رسد، ۲۷۷ دست نوشته که با حروف بزرگ (onciale) نگاشته شده اند و به سده های چهارم تا دهم تعلق دارند، ۲۷۹۶ دست نوشته که با حروف کوچک نگاشته شده اند و متعلق به بعد از سده نهم هستند و سرانجام ۲۲۱۰ گزیده عهد جدید که برای قرائت درآیینهای عبادی مورداستفاده قرارمی گرفتند و متعلق به ادوار مختلف هستند، شمارش شدند. به روشنی می توان درک کرد که به سبب استنساخ های مکرر، تغییراتی دراین متنها وارد گشته است که پاره‌ای صرفاً دستوری هستند و پاره‌ای دیگر معنی مترن را یکسره تحت‌تأثیر قرارمی دهند. پس ازاختراع صنعت چاپ، برای انتشار کتاب مقدس، از متنهایی که موردپذیرش عام بودند استفاده شد. به این ترتیب، نخستین کتاب مقدس چاپی که حاوی متنهای به زبانهای اصلی بود، باعنوان کتاب مقدس آلکالا [۱۱] انتشار یافت. این کتاب مقدس که عنوان اصلی آن Biblia complutensis [۱۲] بود، طی سالهای ۱۵۱۷-۱۵۱۴ در شهر آلکالا دانارس [۱۳] اسپانیا به سرپرستی کاردینال خیمنس دسیسنروس (۱۴) به چاپ رسید. در این کتاب مقدس چندزبانه، عهد عتیق به زبانهای عبری، لاتینی و یونانی، به هم‌راه تر گوم آرامی تورات و عهد جدید به زبانهای یونانی و لاتینی چاپ شد. از سده نوزدهم کوشش به عمل آمد تا متنی منقح‌تر از متن موردپذیرش عام فراهم آید. در این خصوص، به ویژه باید از کوششهای لاخمان (۱۸۳۱)، تیشندورف (۱۸۶۹-۱۸۷۲)، وسنتکت وهورت (۱۸۸۱)، گرگوری (۱۹۰۰) و زودن (۱۹۱۳) یاد شود که کارهای آنها راه را برای چاپ معتبر و ماندگاری هموارکرد که به سرپرستی ک. آلاند در شهر موئنستر آلمان انجام پذیرفت. امروزه این گرایش وجوددارد که برای هیچ دست‌نوشته‌ای تقدم و برتری فرض نمی‌شود. حتی برای متن «اسکندرانی» که درنسخه واتیکان [۱۵] و نسخه سینایی ارائه شده‌است وسنتکت وهورت برای آن ارجحیت قایل بودند. زیرا این کتابها پدید آمده‌است که شواهد موثقی را در دیگر «خانواده‌های» متون ازقبیل انطاکی، قیصرانی یا غربی (که در نسخه بزه [۱۶] ارائه شده‌است) می‌توان یافت و افزون بر اینها، از روایتهای قدیمی همچون روایت کهن لاتینی (که به‌نام Vetus Italia شناخته می‌شود) و سریانی و قبطی نیز می‌توان بهره‌برد.

پی نوشت ها:

(۳) Sinaiticus

(۴) Saint Justin قدیس یونانی زبان مسیحی (تقلبی، حدود ۱۰۰-۱۶۵ رم، حدود ۱۶۵) که رسالاتی در دفاع از مسیحیت نگاشت.

(۵) Titus امپراتور (۷۹-۸۱) پسر وشریک سپاسیانوس در فلسطین که خویش سالهای ۷۹-۸۱ سلطنت کرد.

(۶) Marcion، بدعت گذاری گنوسی (سینوپ، حدود ۸۵ - حدود ۱۶۰) که در سال ۱۴۴ رم وارد شد و کلیسایی را بنیاد نهاد که در حوزه مدیترانه و بین النهرین گسترش یافت.

(۷) Tatien، دفاعیه نویس مسیحی (بین النهرین، حدود ۱۲۰ - پس از ۱۷۳) که شاگرد یوستینوس در روم بود و کتاب حقانیه به یونانی و گزیده چهار انجیل که به نام دیاتسرون معروف است، از آثار اوست.

(۸) Diatessaron

(۹) Ludovico Antonio Muratori

(۱۰) Saint Athanase، عالم الهیات کلیسا (اسکندریه، ۲۹۵- صحلحا، ۳۷۳) که در شورای نیقیه شرکت کرد و در سال ۳۲۸ اسقف اسکندریه شد.

(۱۱) Bible d'Alcold

(۱۲) کومپلوتو (Compluto) نام قدیم شهر آلکالا دانارس بوده است و در زبان اسپانیایی complutense به معنی منسوب یا متعلق به کومپلوتو («آلکالا دانارس») است.

(۱۳) Alcalade Henares

(۱۴) Jimenez de Cisneros

(۱۵) Vaticanus

(۱۶) Codex Bezae این نسخه که احتمالاً در سده چهارم کتابت شده است و می‌توان آن را «نسخه لیون» نام نهاد، بیش از هزار سال در دیر قدیس ایرنئوس شهر لیون نگهداری می شد. تاسال ۱۵۶۲، زمانی که لیون در مجموعه جنگهای دینی در معرض غارت و چپاول قرار گرفته بود، اصلاح طلبان پروتستان این نسخه را از شهر خارج کردند و به تئودور دوبز (Theodore de beze) سپردند. این شخص که شاگرد و جانشین کالون (Calvin) بود، از دریای مانش گذشت و در ۱۵۸۱ این نسخه را به کتابخانه دانشگاه کیمبریج در انگلستان اهدا کرد که تا این زمان نیز به نام او در آنجا نگهداری می شود.